

Vägivallakuritegudes kannatanutele riigipoolse toe pakkumine

Andres Ülviste

Riigiprokuratuur
2019

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
2. Kannatanutele informatsiooni andmine	4
3. Kannatanute abivajaduse hindamine, riigipoolse abi pakkumine	4
3.1 Ohvriabi	4
3.2 Menetleja koostöö kohaliku omavalitsusega kannatanu abivajaduse selgitamiseks ja riigipoolse abi osutamiseks	6
3.3 Lähenemiskeelu kohaldamine	7
3.4 Kahjude hüvitamine	9
3.5 Kannatanu (juriidiline) esindaja	10
3.6 Menetluse kiirus	11
4. Kannatanute hinnang kriminaalmenetlusele (tagasiside korras)	14
5. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED:	15

1. Sissejuhatus

1.1 Riigiprokuratuuri järelevalveosakonna 2019.a. tööplaani kohaselt analüüsiti vägivallakuritegudes kannatanutele riigipoolse toe pakkumist, sh selle kajastamist kriminaaltoimikutes ning ühtlasi võeti täielikuma ülevaate saamiseks tagasisidet vastavates kriminaalasjades kannatanute rollis olnud isikutega.

Analüüsi käigus võeti vaatluse alla vägivallakuritegude (KarS §-d 113, 118, 121, 141, 200) toimepanemisega seonduvad kriminaalasjad, milles on tehtud kohtuotsused 2018.a. IV kvartalis.

1.2 Kokku lahendati Eesti Vabariigis kohtuotsusega 2018.a. IV kvartalis 298 kriminaalasja, millistes menetleti erinevaid vägivallakuritegusid. Võimalikult objektiivse ülevaate saamiseks analüüsiti neist vahetult 32 kriminaalasja materjale, kusjuures eesmärgiks on vaadata läbi vähemalt 10% vastaval perioodil kohtulahendini jõudnud vägivallakuriteomenetlustest. Valiku juures peeti silmas põhimõtet, et analüüsi baasmaterjali hulgas oleksid kajastatud kõikide ülalnimetatud vägivallakuritegude liigid ja ühtlasi oleks valim võimalikult lai piirkondlikult (iga ringkonnaprokuratuuri tööpiirkonnast võeti analüüsimaterjali hulka 8 kriminaalasja).

Analüüsi käigus võeti tagasiside saamiseks ühendust ka vastavates kriminaalasjades kannatanute rollis olnud isikutega ja enam kui pooltel juhtudel õnnestus kannatanutelt kriminaalmenetlusele hinnang ka saada.

Ühtlasi palus analüüsi läbiviija asjakohaseid hinnanguid ja selgitusi vaatluse all olnud kriminaalasjades menetlust juhtinud prokuröridelt.

1.3 2019.a. on Riigiprokuratuuri poolt avaldatud dokument nimetusega „Kannatanu kohtlemise parim praktika“. Tegemist on juhendmaterjaliga (ühtse praktika kokkuleppega), mille koostamisel osalesid peale prokuratuuritöötajate ka Justiitsministeeriumi, Politsei- ja Piirivalveameti, Sisekaitseakadeemia ning Sotsiaalkindlustusameti ohvriabi esindajad. Kannatanu kohtlemise üldpõhimõtetena on eelnimetatud juhendmaterjalis välja toodud järgmised: a) info andmine, b) abivajaduse hindamine ja vastavate teenuste (ohvriabi, kannatanu esindamine, lähenemiskeeld jne) kasutamisele innustamine, c) kiire menetlus, d) õiglane menetlus.

Kuigi 2018.a. seesugust dokumenti veel ei eksisteerinud, on arusaadav, et selles juhendmaterjalis väljendatud põhimõtted olid kriminaalmenetluses suures osas kasutusel (järgimisel) juba enne dokumendi avaldamist ja milleski uues ega enneolematu seega kannatanute kohtlemise valdkonnas kokku ei lepitud.

Käesoleva analüüsi teostamisel ongi vaatluse alla võetud see, kas ja millisel määral on ülalnimetatud põhimõtteid järgitud 2018.a. läbiviidud kriminaalmenetlustes, kas ja kuidas kajastub nende põhimõtete järgimine kriminaaltoimikutes ning missuguse hinnangu konkreetsed kannatanud ise neid vahetult puudutanud kriminaalmenetluste läbiviimisele annavad.

2. Kannatanutele informatsiooni andmine

Analüüsi käigus vahetult üle vaadatud kriminaaltoimikutes reeglina ei kajastu see, kas kannatanul olid menetlust teostavate ametnike kontaktandmed ja piisavalt infot toimuva kriminaalmentluse kohta. Nimetatud küsimuses lähtuti analüüsi koostamisel seepärast eelkõige menetlust juhtinud prokuröride vastustest ja kannatanutelt saadud tagasisidest.

Menetlust juhtinud prokuröride selgituste kohaselt edastatakse kannatanule reeglina menetleja (sageli ka menetlust juhtiva prokuröri) kontaktandmed, et kannatanu saaks vajadusel pöörduda kõnealuste isikute poole. Nii mõnigi kord toimub ühendus menetleja algatusel, aga ka kannatanul on alati võimalus pöörduda (helistada, saata e-kiri), kui tal seoses menetlusega mingid küsimused tekivad. Enamasti ongi suhtlus just nii tihe, nagu kannatanu seda vajalikuks peab. Iseenesestmõistetavalt on kannatanul õigus saada informatsiooni menetluse kulgemise kohta, kuid kohustust omada toimuvast ülevaadet tal muidugi ei ole. Huvi ja infovajaduse osas on kannatanud kahtlemata erinevad ning paljuski sellest sõltub kontakteerumise tihedus. Osade menetluste puhul on menetleja (ja menetlust juhtiva prokuröri) ning kannatanu omavaheline kontakt, infovahetus (ka koostöö) märksa olulisem kui mõne teise menetluse puhul. Reeglina on kannatanul olemas nii kontakt menetlejaga kui ka kannatanule vajalik (tema põhjendatud, õigustatud huvil baseeruv) ülevaade menetlusest, kontakteerumise intensiivsus sõltub sageli aga konkreetse kriminaalasja lahendamise huvidest või konkreetse kannatanu huvist ja vajadustest. Arusaadavalt ei hakka menetleja kannatanuga ühendust võtma juhul, kui puudub sellekohane vajadus ja initsiatiivi ega huvi pole ilmutanud ka kannatanu.

Analüüsi teostamise käigus saadud tagasiside kannatanutelt on kõnealuses osas üldjuhul positiivne. Suurel enamusel vastanud kannatanutest ei olnud selles osas mitte mingeid etteheiteid. 20 vastanust 16 arvates (s.o 80%) oli kontakt ametnikega hea või vähemalt nõuetekohane ja nad omasid piisavat ülevaadet menetluse kulgemisest ja menetluses toimuvast. Sealjuures oli kannatanutel olemas kogu neile vajalik informatsioon ja saadud teavet selgitati neile piisavalt ja arusaadavalt. Ka ülejäänud 4 vastajat ei rääkinud kontakti puudumisest, kuid nende arvates oli see kas ebapiisav või tundus formaalsena, nad ei saanud enda meelest küllaldaselt teavet menetluse kohta (sealhulgas 2 kannatanu väitel ei olnud nad menetlusega vähimalgi määral kursis ja said asjast esimese ülevaate toimikuga tutvumisel).

3. Kannatanute abivajaduse hindamine, riigipoolse abi pakkumine

3.1 Ohvriabi

Kõikidel kannatanutel on vaieldamatu õigus pöörduda ohvriabisse. Selleks, et kannatanu oleks oma nimetatud õiguse olemasolust ja ohvriabi poole pöördumise võimalusest, samuti ohvriabi sisust (võimalus saada hüvitist, kannatanule vajalikke teenuseid, psühholoogi abi, kriisinõustamist jne) teadlik, peab menetleja viima kannatanuni vastava informatsiooni.

Analüüsi teostamise käigus tuvastati, et ohvriabi poole pöördumise võimalusest informeeritakse kannatanuid kõikides kriminaalasjades. Kannatanu ülekuulamise protokollil blanketil on ohvriabi käsitlev alajaotus, kus kannatanu annab eraldi allkirja selle kohta, et teda on teavitatud ohvriabi seaduse sisust ja ohvriabiteenuse või hüvitise saamise võimalustest. Eeltoodust tuleneb, et juhul kui isik kriminaalasjas kannatanuna üle kuulatakse, siis viiakse temani ka informatsioon ohvriabi kasutamise õiguse ja võimaluse kohta.

Analüüsi läbiviimisel selgus, et üksikjuhtudel (kriminaalasjad nr 18233000711 [Viru RP], 17233001617 [Viru RP], 16267001193 [Lääne RP]) on kriminaalmenetluses kasutatud selles osas ebatäielikke (võib-olla vananenud) blankette, kus ohvriabi käsitlev vastav alajaotus puudub, kuid siinkohal tuleb märkida, et kõikides nimetatud kriminaalasjades on teostatud kannatanute korduvülekuulamised asjakohaseid blankette kasutades, mis läbi ohvriabi puudutav teave on kannatanuteni siiski jõudnud (kannatanutele allkirja vastu teatavaks tehtud).

Ühtlasi on paljudes vaatluse all olnud kriminaalasjades LSV (lähisuhtevägivalla) infolehed, mis sisaldavad samuti ohvriabi käsitlevat alajaotust, kus kannatanu märgib ära selle, kas ta on nõus (või ei ole nõus) oma kontaktandmete edastamisega ohvriabitöötajale, sealjuures kinnitab kannatanu oma seisukohta allkirjaga.

Analüüsi teostamise käigus selgus, et üksikjuhtudel on LSV infolehtede ohvriabi käsitlev alajaotus jäänud täitmata ja kannatanutelt vastav allkiri võtmata (kriminaalasjad nr 18233000711 [Viru RP], 18259000191 [Viru RP]). Tõenäoliselt on tegemist infolehe täitja hooletusega, kuid sellele vaatamata on ka neil juhtudel informatsioon ohvriabi kohta jõudnud kannatanuteni, kuna järgnenud ülekuulamistel on kannatanuid ohvriabist allkirja vastu teavitatud.

Ohvriabist teavitamise kohta kannatanult allkirja võtmine kinnitab, et menetleja on nõuet järgides viinud vastava informatsiooni kannatanuni. Kuid arvestades kannatanu võimalikku emotsionaalselt erandlikku seisundit, milles ta ei pruugi tajuda täielikult seda teavet, mille kohta allkirja annab, on otstarbekas järgneva ülekuulamise käigus vajaliku abi (ohvriabi) teemat uuesti puudutada. Siinkirjutaja ei välista sugugi võimalust, et blanketile ohvriabi käsitlevasse alajaotusse kannatanult allkirja võttes selgitab menetleja ülekuulatavale väga põhjalikult tema võimalusi seoses ohvriabiga, kuid kriminaaltoimikus selline tegelikkuses võib-olla väga põhjalik suhtumine ju ei kajastu. Seetõttu on otstarbekas puudutada ohvriabi teemat ka hilisema ülekuulamise käigus (n-ö kannatanult üle küsida), mida on analüüsitud juhtudel ka sageli tehtud. Näiteks on ohvriabi teema kajastatud kannatanu ütlustes kriminaalasjades nr 18259000191 [Viru RP] (K: „*Ma saan aru, et mul on nõustajat vaja ja seega olen ma nõus oma andmete edastamisega ohvriabile.*“), 18233000824 [Viru RP] (K: „*Ma soovin oma andmete edastamist Ohvriabi keskusele.*“), 17233001617 [Viru RP] (K: „*Mulle on selgeks tehtud, et ma võin pöörduda abi saamiseks vägivallakuritegudega seotud ohvriabi koordinaatori poole, kuid ma ei vaja sellist abi ega soovi, et minu andmed edastataks sellele koordinaatorile.*“). Kriminaalasjas nr 18278001388 [Lõuna RP] on lisaks kannatanu ülekuulamisele, kus tavapärasele blanketile on võetud ülekuulatava allkiri tema teavitamise kohta ohvriabist, koostatud veel ka kannatanu arvamisleht, kus kannatanu kinnitab sellekohase informatsiooni saamist (K: „*Mulle on selgitatud minu õigust pöörduda ohvriabitöötaja poole ning saada vajaduse korral ohvriabiteenuseid ja vägivallakuriteo ohvritele ettenähtud riiklikku hüvitist ning selgitatud ka seda, milliseid võimalusi kannatanu turvalisuse tagamiseks saab kasutada.*“). Analoogset informatsiooni kannatanule pakutava ohvriabiteenuse kohta sisaldab ka kriminaalasja nr 17278001499 [Lõuna RP] materjalide hulgas olev kannatanu poolt allkirjastatud arvamisleht.

Mitmetes kriminaalasjades nähtub hiljem toimunud ülekuulamistest, et kannatanutele on pakutud riigi poolt abi, mida nad vajadusel on ka kasutanud. Näiteks kriminaalasjas nr 18257000247 [Lääne RP] (K: „*Olen rääkinud ohvriabitöötajaga, kelle sõnade kohaselt on minul ja mehel võimalik hakata käima psühholoogi vastuvõtul. Ohvriabitöötaja soovitusel panin enda ja mehe kirja doktor L-i vastuvõtule.*“), 18230100856 [Põhja RP] (K: „*Tütar ei ole juhtunust rohkem rääkinud ja psühholoogi abi ta hetkel ei vaja.*“).

Mitmetes tööpiirkondades paikneb ohvriabitöötaja politseiga ühes majas (Tartus, Haapsalus, Paides jne) ning tihtipeale suunatakse kannatanu tema nõusolekul kohe menetleja juurest ohvriabisse, antakse sealsele töötajale üle, viiakse kokku naiste varjupaigaga vms. Oluline on see, et abi saamise ahel ei katkeks ja kannatanu peaks vähem omapäi ekslema. Siinkohal võib positiivse näitena välja tuua kriminaalasjas nr 18267000472 [Lääne RP] toimunud kannatanu ülekuulamise, milles protokollist nähtuvalt osales vahetult sotsiaalkindlustusameti ohvriabi peaspetsialist.

Kannatanutelt saadud tagasisidest nähtuvalt ei ole enamusel neist ohvriabi teenusest teavitamise osas menetlejale etteheiteid. Üksnes 3 kannatanul (tagasiside saadi 20 isikult) oli pretensioone ohvriabist teavitamise ja ohvriabi osutamise küsimustes (leiti, et ohvriabi tutvustamine ja pakkumine on üksnes formaalne). Siinkohal tuleb märkida seda, et paljud selles küsimuses positiivset tagasisidet andnud kannatanud faktiliselt ohvriabi ei kasutanud (väidetavalt ei pidanud seda lihtsalt vajalikuks), kuid kannatanud, kes ohvriabi kasutasid, leidsid selle olevat vajaliku, kasuliku ja asjakohase.

3.2 Menetleja koostöö kohaliku omavalitsusega kannatanu abivajaduse selgitamiseks ja riigipoolse abi osutamiseks

Kannatanu abivajaduse väljaselgitamiseks ja talle vajaliku abi osutamiseks on kahtlemata oluline menetleja ja kohaliku omavalitsuse vahelise efektiivse koostöö ja infovahetuse olemasolu, sest näiteks võib menetleja käsutuses olla seesugust informatsiooni, mis puudub kohalikul omavalitsusel ja olukord võib olla ka vastupidine. Ühtlasi on menetleja ja kohaliku omavalitsuse koostöös võimalik rakendada asjakohaseid meetmeid kannatanu abistamiseks. Seetõttu on vaieldamatult kannatanu huvides, et kohe kriminaalmenetluse algfaasis (parimal juhul kohe menetluse alustamise hetkest) oleks konkreetse kriminaalasjaga seonduvalt side menetleja ja kohaliku omavalitsuse vahel. Analüüsi teostamise käigus läbi vaadatud kriminaaltoimikutes kajastus seesugune side päris mitmete kriminaalasjade puhul.

Näiteks kriminaalasjas nr 18231501906 [Põhja RP] tegi menetleja kohe järgmisel päeval pärast kriminaalmenetluse alustamist päringu kohalikule omavalitsusele, et kas viimasel on olnud varasemaid kokkupuuteid vägivallaohvri ja vägivallatseja perekonnaga (kuhu kuulus ka väike laps). Kohaliku omavalitsuse vastusest selgus, et varasemad kokkupuuted küsitud perekonnaga neil küll puuduvad, kuid pärast päringu saamist reageeriti kiiresti. Nädala pärast saabunud päringuvastusest nähtub, et kohaliku omavalitsuse lastekaitse spetsialistid viisid läbi kodukülastuse, mille käigus vetlesid kannatanuga ja kontrollisid tema lapse olukorda (KOV vastus: „*Kannatanu A sõnade kohaselt mees S ähvardab teda siiani ja ta soovib taotleda lähenemiskeeldu. A-le on selgitatud võimalust pöörduda psühholoogi juurde läbi ohvriabi spetsialisti. Lapsele on tagatud kõik vajalik.*“).

Kriminaalasjas nr 18267000565 [Lääne RP] saatis menetleja kaks päeva pärast kriminaalmenetluse alustamist kohalikule omavalitsusele päringu lapsealase vastu sooritatud seksuaalkuriteoga seonduvalt. Uurija palus kohalikul omavalitsusel hinnata väidetavalt kuriteo ohvriks langenud lapse abivajadust ning kasutada seaduses ettenähtud meetmeid tema heaolu tagamisel. Märgiti, et kannatanul on õigus saada ohvriabiteenuseid ja paluti kohalikul omavalitsusel tagada nende teenuste kättesaadavus kannatanule. Kuriteos kahtlustatav oli sel ajal juba kinni peetud ja päev pärast kõnealuse päringu saatmist toimus prokuröri taotlusel isiku vahistamine. Juba järgmisel päeval tuli vallavalitsuselt vastus, millest nähtuvalt oli kohaliku omavalitsuse spetsialistid olukorra n-ö oma kontrolli alla võtnud. Seejärel oli menetlejal pidev

kontakt lastekaitespetsialistiga. Pere jäi sotsiaalnõustamise ja pistelise kodukülastuse objektiks. Kohalik omavalitsus korraldas lapsele psühholoogi teenuse.

Siinkirjutaja arvates on tegemist positiivse näitega sellest, kuidas erinevate ametiisikute koostöös lahendati olukord riigi poolt parimal võimalikul viisil – kuriteo toimepanija vahistati ja kuriteo ohvrile võimaldati vajalikku abi.

Kriminaalasjas nr 17278001499 [Lõuna RP] tuleb siinkirjutaja arvates taas esile tõsta menetleja ja kohaliku omavalitsuse efektiivset koostööd kannatanule riikliku toetuse osutamisel. Kriminaaltoimikus olevatest dokumentidest (PPA nõudekirjad ja vastused neile) nähtuvalt on kannatanule võimaldatud MTÜ Naiste Tugi- ja Teabekeskuse majutusteenust, mida kannatanu ka kasutas, kuna enese sõnul ei julgenud oma endises elukohas viibida. Seevastu tugikeskuses tundis isik end turvaliselt. Kriminaaltoimikus olevast dokumentatsioonist nähtuvalt sai kannatanu tugikeskuse töötajate poolt igapäevaselt nõustamist, kohalikult omavalitsuselt toimetulekutoetust, samuti võimaldati isikule psühhoterapeudi nõustamist.

Menetleja ja kohaliku omavalitsuse vahelise koostöö ning infovahetuse toimumine kajastuvad ka mitmetes teistes kriminaaltoimikutes (kriminaalasjad nr 18231700965 [Põhja RP], nr 18233000711 [Viru RP], nr 18244000530 [Viru RP]).

3.3 Lähenedamise keeldu kohaldamine

Vägivallakuritegudes kannatanute puhul on äärmiselt oluline nende edaspidise turvalisuse tagamine. Kahtlemata väga efektiivselt kriminaalmenetlusõiguslikuks instrumendiks on sellistel puhkudel lähenedamise keeld (KrMS §-s 141¹ sätestatud ajutine lähenedamise keeld), mida võib prokuratuuri taotlusel ja eeluurimiskohtuniku määruse või kohtumääruse alusel kohaldada kannatanu eraelu ja muude isikuõiguste kaitseks isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos kahtlustatava (süüdistatava) suhtes. Ajutise lähenedamise keeldu puhul keelatakse kahtlustataval (süüdistataval) kohtu määratud paikades viibimine, kohtu määratud isikutele lähenedamine ja nendega suhtlemine. Seadusest tulenevalt kohaldatakse ajutist lähenedamise keeldu üksnes kannatanu nõusolekul.

Süüdimõistva kohtuotsuse puhul saab kõne alla tulla ka KrMS §-st 310¹ tulenev lähenedamise keeld. Nimetatud sätte kohaselt võib kohus kannatanu taotlusel VÕS § 1055 alusel kohaldada isikuvastases või alaealise vastu suunatud kuriteos süüdimõistetule lähenedamise keeldu tähtajaga kuni kolm aastat. Seesuguse lähenedamise keeldu kohaldamine saab muidugi kõne alla tulla üksnes menetluse lõppstaadiumis, mil kuriteost endast võib olla möödunud üsna pikk aeg ja seetõttu saab kannatanu esialgset (ja vajadusel viivitamatut) turvalisust tagada siiski üksnes ajutine lähenedamise keeld.

Analüüsi käigus läbi vaadatud kriminaaltoimikutest nähtuvalt on kannatanuid lähenedamise keeldu (sh ajutise lähenedamise keeldu) võimalusest alati ka informeeritud. Kannatanu ülekuulamise protokollil blanketil on ära nimetatud kannatanu õigused ja kohustused, muuhulgas ka see, et kannatanul on õigus anda nõusolek ajutise lähenedamise keeldu kohaldamiseks ning taotlema lähenedamise keeldu kohaldamist KrMS § 310¹ sätestatud korras. Kannatanu ülekuulamise alguses tutvustatakse kannatanule tema õigusi ja kohustusi, selgitatakse nende sisu ja võetakse ülekuulatavalt selle kohta allkiri. Seda nõuet on järgitud kõikides analüüsitud kriminaalasjades.

Asjaolu, et lähenemiskeelu temaatika ei piirdu üksnes kannatanule tema vastava õiguse allkirja vastu tutvustamisega, kajastub paljudes vaatluse all olnud kriminaaltoimikutes. Näiteks on lähenemiskeelu küsimust käsitletud kannatanu ülekuulamise protokollides kriminaalasjades nr 18231501906 [Põhja RP] (K: „*Käesoleval hetkel ma ei taha, et S-le kohaldataks lähenemiskeeldu, kuna meil on ühine laps.*“), 18231701105 [Põhja RP] (K: „*Lähenemiskeelu olemust on mulle selgitatud, käesoleval hetkel ma ei soovi esitada.*“), 18231601230 [Põhja RP] (K: „*Mulle on selgitatud lähenemiskeelu taotlemise võimalust ning ma soovin esitada avalduse lähenemiskeelu kohta.*“), 18233000824 [Viru RP] (K: „*Palun määrata A-le lähenemiskeeld minule kaugusele 10 meetrit, kuna kardan vägivalda tema poolt.*“).

Juhtudel, mil kannatanu on soovinud lähenemiskeelu kohaldamist, on nimetatud probleemiga menetluses enamasti ka kiiresti ja põhjalikult tegeletud ning hinnatud lähenemiskeelu vajadust kannatanu turvalisuse tagamiseks.

Lähenemiskeelu kohaldamise valdkonnas võib siinkohal positiivse näitena välja tuua kriminaalasja nr 18267000472 [Lääne RP]. Kannatanu tegi 16.05.2018.a. taotluse lähenemiskeelu kohaldamiseks, tuues põhjenduseks, et *tema laste isa on alkoholihoobes olles kannatanut aastaid ähvardanud, alandanud ja löönud, mistõttu kannatanu kardab oma elu ja tervise pärast*. Kriminaaltoimikus on dokument selle kohta, et kannatanule selgitati allkirja vastu küllalt põhjalikult, et mida kujutab endast lähenemiskeeld ja kuidas seda kohaldatakse (kannatanu taotluse juurde on lisatud Justiitsministeeriumi poolt välja töötatud ja kannatanutele mõeldud juhendmaterjal lähenemiskeelu kohta). Samal päeval esitas prokurör kohtule taotluse lähenemiskeelu kohaldamiseks kannatanu nõusolekul. 17.05.2018.a. (s.o järgmisel päeval) kohaldas kohus kannatanu suhtes ajutist lähenemiskeeldu. Siinkirjutaja arvates oli kõnealusel juhtumil kannatanu turvalisus kiiresti ja efektiivselt tagatud.

Ka juhul, kui lähenemiskeeldu ei kohaldata, on siinkirjutaja arvates väga oluline igakülgselt hinnata selle vajadust, vahel ka vajaduse äralangemist. Näiteks kriminaalasjas nr 18231601230 [Põhja RP] soovis kannatanu lähenemiskeelu kohaldamist ja esitas ka sellekohase avalduse menetlejale. Toimikus olevast prokuröri õiendist nähtuvalt on seejärel kannatanuga vesteldud, et veenduda lähenemiskeelu kohaldamise vajaduses. Õiendi kohaselt on kahtlustatav kannatanu sõnul *võtnud oma asjad ja lahkunud, kusjuures probleeme ei olnud*. Samast õiendist nähtuvalt on kannatanu avaldanud, et hetkel ta ajutise lähenemiskeelu kohaldamist ei soovi, kuid peab vajalikuks hiljem tähtajalise lähenemiskeelu kohaldamist kolmeks aastaks (KrMS § 310¹ ettenähtud lähenemiskeeld süüdimõistva kohtuotsuse langetamisel).

Analüüsitud kriminaalasjade puhul on asjakohane välja tuua kaks juhtumit, mil lähenemiskeelu kohaldamise küsimust ei lahendatud ilmselt piisavalt kiiresti, mistõttu kannatanute hinnangul jäi nende turvalisus õigeaegselt tagamata.

Kriminaalasjas nr 18251000235 [Lääne RP] avaldas kannatanu 07.08.2018.a. toimunud ülekuulamisel soovi kahtlustatava suhtes lähenemiskeelu kohaldamiseks (K: „*Soovin, et T-le taotletakse lähenemiskeeld minu kaitseks. Soovin keelata T-l teadlikult läheneda mulle lähemale kui 100 meetrit. Ma ei soovi panna keeldu lastega suhtlemisel ja nendega kokkusaamisel, kui kokkusaamised ja suhtlus ei ole vägivaldne või kuni pole reaalselt ohtu karta laste turvalisuse osas T poolt.*“). Prokurör esitas ajutise lähenemiskeelu kohaldamise taotluse kohtule 22.08.2018.a. (s.o 2 nädalat hiljem). Kohus tegi lähenemiskeelu kohaldamise määruse kahtlustatava T suhtes 20.09.2018.a. (s.o veel peaaegu kuu aega hiljem). Seega tuleb antud juhtumil tõdeda, et lähenemiskeeldu küll kohaldati kahtlustatava suhtes, kuid seda tehti faktiliselt peaaegu poolteist kuud pärast seda, kui kannatanu oli avaldanud soovi.

Kuna ajutise lähenemiskeelu eesmärk on kannatanu turvalisuse tagamine, siis kõnealusel juhul jäi selles osas küll vajaka. Antud kriminaalasja kannatanu on analüüsi teostajale tagasisidet andes esitanud lähenemiskeelu küsimuses põhjendatud pretensioone, märkides, et *lähenemiskeeldu olnuks vaja kohe, kui ta vastavat soovi avaldas*. Kannatanu sõnul *tundis ta end ohustatuna ja kartis meest, aga oli sellest hoolimata sunnitud lähenemiskeelu kohaldamist ootama ligi poolteist kuud*.

Siinkirjutaja mõõnab, et antud juhul võisid kokku langeda küll mitmed ebasoodsad asjaolud (ettenägematud kommunikatsiooniprobleemid erinevate ametnike vahel, kahtlustatava õigeaegselt mitteilmumine menetlustoimingutele, pikad kohtujärjekorrad jne), kuid vaieldamatult ei ole mõistlik see, kui kannatanu ohutuse viivitamatuks tagamiseks ette nähtud ajutise lähenemiskeelu kaalumise aega mõõdetakse mitte loetud tundides ja päevades, vaid kuudes.

Kriminaalasjas nr [18231700965](#) [Põhja RP] avaldas kannatanu 21.05.2018.a. toimunud ülekuulamisel selgelt oma soovi lähenemiskeelu kiireks kohaldamiseks (K: „*Ma soovin lähenemise keelu kohaldamist V suhtes, sest V on väga ohtlik ja ettearvamatu inimene.*“). Kohtueelses menetluses lähenemiskeeldu ei kohaldatud. Analüüsi teostajale antud tagasisides avaldas kannatanu oma rahulolematust seoses sellega, et pidi lähenemiskeeldu ootama faktiliselt menetluse alustamisest kuni süüdimõistva kohtuotsuseni (4 ja pool kuud). Menetlust juhtinud prokurör selgitas lähenemiskeelu kohtult mittetaotlemist sellega, et kannatanu oli mingil ajal kahtlustatavaga ära leppinud ega soovinud enam lähenemiskeeldu. Suhteliselt kõikuval positsioonil oli kannatanu prokuröri väitel selles küsimuses ka järgneva menetluse käigus (isik ei teadnud enam, kas ta soovib lähenemiskeeldu või mitte). Kõnealusel kriminaalasjas 10.10.2018.a. tehtud süüdimõistva kohtuotsusega kohaldati kahtlustatava V suhtes tähtajalist lähenemiskeeldu kolmeks aastaks (KrMS § 310¹ ja VÕS § 1055 alusel).

Samas kriminaalasjas oli veel teinegi kannatanu, kes samuti soovis lähenemiskeeldu, kuid valis selleks tsiviilkohtu tee (K: „*Soovin V suhtes lähenemiskeeldu, kuid kohe taotlust ei esita, kuna olen rääkinud ka oma advokaadiga ning on plaanis seda taotleda tsiviilkohtu kaudu.*“). Tuleb tõdeda, et selle kannatanu poolt eelistatud variant osutus antud juhul märksa tõhusamaks. Kannatanu esitas tsiviilkohtusse avalduse V suhtes lähenemiskeelu kohaldamise nõudes ja 11 päeva hiljem rahuldab tsiviilkohus avaldaja esialgse õiguskaitse taotluse ning kohaldas soovitud lähenemiskeelu.

Kannatanutelt saadud tagasisidest nähtuvalt oligi lähenemiskeelu küsimuses pretensioone üksnes 2 kannatanul küsitatud 20-st isikust (seega 90% tagasisidet andnud kannatanutest nimetatud küsimuses vähimaidki etteheiteid ei olnud). Tuleb märkida, et suuremas osas vaadeldud kriminaalasjades kannatanud lähenemiskeelu kohaldamist ei soovinud.

3.4 Kahjude hüvitamine

Kannatanul on kriminaalasjas muuhulgas õigus tsiviilhagi või avalik-õigusliku nõudeavalduse esitamiseks. Kannatanu ülekuulamise alguses tutvustatakse kannatanule tema õigusi ja kohustusi (sealhulgas ka õigust nõude esitamiseks), selgitatakse nende sisu ja võetakse ülekuulatavalt selle kohta allkiri. Seda nõuet on järgitud kõikides vaatluse all olnud kriminaalasjades.

Samuti on kannatanule kõikides kriminaalasjades allkirja vastu tutvustatud hüvitise saamise võimalusi. Seega on kannatanutele ülekuulamise alguses alati selgitatud kahju hüvitamise põhimõtteid.

Sageli on kannatanult võimaliku nõude (tsiviilhagi) osas protokollist nähtuvalt veel täiendavalt n-ö üle küsitud. Näiteks kajastub see kriminaalasjades nr 18231601230 [Põhja RP] (K: „*Tsiviilhagi ma esitada ei soovi, materiaalseid pretensioone ei ole.*“), 17231501834 [Põhja RP] (K: „*Tsiviilhagi esitada ei soovi.*“), 18231701105 [Põhja RP] (K: „*Tsiviilhagi ei soovi esitada.*“), 18259000191 [Viru RP] (K: „*Tsiviilhagi ei esita.*“) jne. Analüüsi teostaja arvates on kannatanu seesugune positsioon sageli tingitud sellest, et tegu on lähisuhtevägivallaga ja kannatanute huvides on mitte kahjustada oma perekonna varalist seisundit (näiteks kriminaalasjas nr 18233000711 [Viru RP] on kannatanu ülekuulamisel märkinud: „*Ma saan aru, et mees peab saama karistuse oma tegude eest, kuid palun, et see karistus ei mõjutaks meie pere eelarvet.*“).

Hüvitise kannatanu poolt taotlemine ja ka saamine kajastub vaadeldud kriminaaltoimikutes neil juhtudel, mil tegemist on isiku surma kaasa toonud vägivallategude (näiteks tapmise) menetlemisega. Sellisel juhul on kannatanuks keegi ohvri lähedastest, kes kontrollitud kriminaaltoimikutes on kandnud ka tapetu matusekulud. Selles osas on riigipoolne toetus kannatanule selgelt täheledatav.

Näiteks kriminaalasjas nr 17230101612 [Põhja RP] (KarS § 113, tapmine) on kannatanu (tapetu õde) ülekuulamisel märkinud: „*Olen teavitatud ohvriabi seaduse sisust ja ohvriabiteenuse või hüvitise saamise võimalustest. Soovin saada riigilt kuriteohvri hüvitist. Tsiviilhagi esitada ei soovi.*“ Samal päeval on uurimisasutus väljastanud kannatanule tõendi, mis on mõeldud esitamiseks Sotsiaalkindlustusametile. Nimetatud tõendis on kirjeldatud kuriteosündmust ning märgitud, et kannatanu on tapetu õde. Samuti on kriminaaltoimikus Sotsiaalkindlustusameti tõend, milles on märgitud, et *Ohvriabi seaduse alusel on J-le* (märkus: kannatanule) *hüvitatud vägivallakuriteo tagajärjel surnud E matuste korraldamisega seotud kulud* (märkus: on ära toodud konkreetne summa).

Kriminaalasjas nr 17233000828 [Viru RP] (KarS § 113, tapmine) on kannatanut (tapetu õetütar) teavitatud ohvriabiteenusest ja hüvitise saamise võimalusest. Kannatanu on lisanud protokollile koopiad tšekkidest, mis kajastavad ohvri matusekulusid. Uurimisasutus on väljastanud tõendi, mille kohaselt kannatanu on tapetu õetütar. Kannatanu esitas esialgu ka tsiviilhagi, millest kohtuistungil loobus. Kohtuistungil protokollist nähtuvalt kinnitas kannatanu, et loobub tsiviilhagist kuna Sotsiaalkindlustusamet (Ohvriabi) on hüvitanud matusekulud.

Mõlema eelkäsitletud kriminaalasja (tapmisaasja) kannatanutelts saadi analüüsi teostamise käigus ka tagasisidet ja kahju hüvitamise küsimuses neil vähimaidki pretensioone ei olnud. Nimetatud osas ei olnud mitte mingeid etteheiteid ka teistel küsitletud kannatanutel (tuleb märkida muidugi seda, et nad mingit nõuet esitada ei soovinudki).

3.5 Kannatanu (juriidiline) esindaja

2019.a. kevadel välja antud „Kannatanu kohtlemise parima praktika“ dokumendis on märgitud, et üldjuhul ei vaja kannatanu esindajat, sest politseiametnik või prokurör selgitab kannatanule tema õigusi ja võimalusi. Riigi poolt määratakse esindaja tavaliselt täisealisele kannatanule, kellel on psüühilised probleemid (psüühikahäire, dementsus vms) ning alaealisele, kelle huvid

on vastuolus näiteks pereliikmete omadega. Vaatluse all olnud kriminaalajades nähtub, et alati kui selleks on olnud vajadus, on menetleja kannatanule riigi õigusabi korras esindaja ka määranud.

Näiteks kriminaalajades nr 18267000565 [Lääne RP] (KarS § 141) on uurija määranud nelja-aastasele kannatanule esindaja riigi õigusabi korras, kuna tuvastatud asjaoludest tulenevalt oli alust eeldada, et kannatanu seadusliku esindaja (ema) huvid on vastuolus kannatanu huvidega. Lapseealist kannatanut esindas kriminaalmenetluses vandeadvokaat.

Kriminaalajades nr 18278000221 [Lõuna RP] materjalidest nähtuvalt määras menetleja riigi õigusabi korras esindaja viie-aastasele kannatanule, kelle emal oli fikseeritud raskele tasemele vastav vaimupuue, samuti olid ema huvid vastuolus lapse huvidega. Selleski kriminaalmenetluses esindas lapseealist kannatanut kriminaalmenetluses vandeadvokaat. Samuti on lapseealisele kannatanule määratud riigi õigusabi korras esindaja kriminaalajades nr 17278000240 [Lõuna RP].

Esindaja küsimuses ühelgi tagasisidet andnud kannatanul pretensioone ei olnud.

3.6 Menetluse kiirus

Kriminaalmenetluse ajaline kestvus on vaieldamatult kannatanu jaoks turvatunde tagamise ja abi saamise kõrval üks peamisi teda huvitavaid aspekte. Loomulikult on kannatanu huvides see, et lahendus saabuks kriminaalajades võimalikult kiiresti. Nimetatud asjaolu on analüüsi läbiviimise käigus antud tagasisides märkinud mitmedki kannatanud.

Kõigepealt ilmnes analüüsi käigus see, et enamasti alustatakse menetlust kuriteosündmusega samal päeval. Vaieldamatult aitab selline operatiivsus kaasa menetluse kiirusele ja ühtlasi edukusele (mõningate kuriteojälgede fikseerimine on võimalik üksnes vahetult peale kuriteo toimumist, ajaline faktor mõjutab oluliselt paljusid tõendeid jne).

Analüüsi teostamisel selgus, et enamuses vaadeldud kriminaalajades on menetlus läbi viidud nõuetekohase kiirusega, kusjuures nii mõnedelgi juhtudel on menetlus toimunud lausa märkimisväärselt intensiivselt.

Positiivsete näidetena on põhjust selles osas välja tuua menetluse operatiivsus kriminaalajades nr 18231501906 [Põhja RP] (tegu toimus 19.09.2018.a., kriminaalajades saadeti kohtusse 30.10.2018.a., kohtuotsus langetati 27.11.2018.a., seega toimetati kogu kriminaalmenetlus kuriteost kohtuotsuseni pisut enam kui 2 kuuga), 18278001907 [Lõuna RP] (tegu toimus 06.10.2018.a., kriminaalajades saadeti kohtusse 31.10.2018.a., kohtuotsus langetati 18.12.2018.a., seega toimetati kogu kriminaalmenetlus kuriteost kohtuotsuseni vähem kui 2 ja poole kuuga), 18257000247 [Lääne RP] (tegu toimus 01.09.2018.a., kriminaalajades saadeti kohtusse 05.11.2018.a., kohtuotsus langetati 16.11.2018.a., seega toimetati kogu kriminaalmenetlus kuriteost kohtuotsuseni ligikaudu 2 ja poole kuuga), 18270000281 [Lääne RP] (tegu toimus 25.07.2018.a., kriminaalajades saadeti kohtusse 23.10.2018.a., kohtuotsus langetati 13.11.2018.a., seega toimetati kogu kriminaalmenetlus kuriteost kohtuotsuseni ligikaudu 3 ja poole kuuga), 18231501527 [Põhja RP] (tegu toimus 05.08.2018.a., kokkulepe sõlmiti ja kriminaalajades saadeti kohtusse 13.11.2018.a., otsus tehti 12.12.2018.a., seega menetleti röövimise kriminaalajades kuriteost kohtuotsuseni ära veidi enam kui 4 kuuga), 18231701105 [Põhja RP] (tegu toimus 06.06.2018.a., lühimenetluse süüdistusakt koostati ja kriminaalajades saadeti kohtusse

24.09.2018.a., kohtuotsus langetati 17.10.2018.a., seega menetleti raske kehavigastuse tekitamise kriminaalasi teost otsuseni ära vähem kui 4 ja poole kuuga), 18230100856 [Põhja RP] (07.06.2018.a. toimus tegu, 21.09.2018.a. koostati süüdistusakt ja kriminaalasi saadeti kohtusse, seega menetleti kohtueelsel uurimisel vähem kui 2 ja poole kuuga ära KarS § 141 järgi kvalifitseeritud kuritegu), 18278001388 [Lõuna RP] (27.07.2018.a. toimus tegu, 01.10.2018.a. koostati süüdistusakt ja kriminaalasi saadeti kohtusse, seega menetleti kohtueelsel uurimisel pisut enam kui 2 kuuga ära röövimise kriminaalasi).

Loetletud kriminaalaskjades olid kannatanute rollis kokku 8 isikut, neist koguni 7 isikult õnnestus kontrolli käigus saada tagasisidet ja mitte kellelgi neist ei olnud kriminaalmenetluse läbiviimise kiiruse osas vähimaidki pretensioone.

Siinkohal väärrib rõhutamist, et näiteks kahe eelloetletud kriminaalaska puhul andis vahistamise pikendamise määrustes oma hinnangu menetluse läbiviimisele ka kohus, leides mõlemal puhul, et menetlust on toimetatud ajaliselt igati nõuetekohaselt (kriminaalaskjas nr 18231701105 [Põhja RP]: „*Kriminaalaska on kohtu hinnangul menetletud intensiivselt ja aktiivselt*“; kriminaalaskjas nr 18230100856 [Põhja RP]: „*Kriminaalaska menetlemisel ei ole põhjendamatuid venitusi esinenud ning menetlus on olnud aktiivne.*“).

Analüüsi teostamise käigus ilmnnes juhtumeid, kus kriminaalaska menetlemine uurimisorganism on toimunud märkimisväärselt kiiresti, kuid seisakud on tekkinud pärast kriminaalaskjade saabumist prokuratuuri.

Näiteks kriminaalaskjas nr 18231601230 [Põhja RP] viidi kohtueelne uurimine politseiasutuses läbi sisuliselt 10 päevaga (tegu ja menetluse alustamine 16.06.2018.a., toimiku faktiline saabumine prokuratuuri 25.06.2018.a.), kuid seejärel tekkis prokuratuurism selle kriminaalmenetlusega praktiliselt 2 ja poole kuu pikkune seisak (11.09.2018.a. esitati kriminaaltoimik tutvumiseks, 26.09.2018.a. allkirjastati kokkulepe ja samal päeval saadeti kriminaalasi kohtusse).

Kriminaalaskjas nr 18231700965 [Põhja RP] viidi kohtueelne uurimine politseiasutuses läbi pisut enam kui 1 kuuga (menetluse alustamine 21.05.2018.a., toimiku faktiline saabumine prokuratuuri 27.06.2018.a.), kuid seejärel jäi kriminaalmenetlus prokuratuurism ligikaudu 2 ja pooleks kuuks seisma (10.09.2018.a. esitati kriminaaltoimik tutvumiseks, 11.09.2018.a. allkirjastati kokkulepe ja samal päeval saadeti kriminaalasi kohtusse).

Kriminaalasi nr 18244000054 [Viru RP] menetleti uurimisasmutes ära pisut vähem kui 4 kuuga ja kuna kuriteoks oli röövimine, siis toimus menetlus võrdlemisi optimaalse kiirusega (tegu ja menetluse alustamine 22.01.2018.a., toimiku faktiline saabumine prokuratuuri 21.05.2018.a.). Seejärel jäi kriminaalasi prokuratuurism ootele enam kui 4 ja pooleks kuuks (09.10.2018.a. esitati kriminaaltoimik tutvumiseks, 25.10.2018.a. sõlmiti kokkulepped ja 27.10.2018.a. saadeti kriminaalasi kohtusse).

Eelnimetatud näidete puhul ei ole (vähemalt kahel esimesel juhul) küll alust prokuratuurism ette heita tähtaegade rikkumist, sest seda pole ju toimunud (prokuröride selgituste kohaselt on neile juhtkonna poolt ette antud tähis, et täisealise kahtlustatava puhul peaks asi lahenema nelja kuu jooksul alates prokuratuuri saabumisest), kuid siinkirjutaja arvates ei tõuse ju mitte mingisugust tulu politseism toimunud kiirest (kohati vägagi operatiivsest) menetlusest, kui asi seejärel prokuratuurism kuudeks seiskub. Vaieldamatult ei ole asjade selline käik kannatanute huvides.

Muidugimõista on asjakohased ja põhjendatud prokuröride viited suurele töökoormusele ja suvepuhkuste perioodile, kuid asendamise tõhusam korraldamine ei saaks selles küsimuses kindlasti mitte kahjuks tulla. Iseenesestmõistetavalt ei tohiks ju menetlust juhtiva prokuröri puhkuse korral menetlus seiskuda.

Samas nähtub analüüsi käigus läbi vaadatud kriminaaltoimikutest, et paljudel juhtudel on menetlus prokuratuuris toimunud väga intensiivselt.

Positiivseks näiteks võib siinkohal tuua kriminaalasjad nr 18233000711 [Viru RP] (19.11.2018.a. saabus toimik prokuratuuri, 22.11.2018.a. anti toimik tutvumiseks, 23.11.2018.a. allkirjastati kokkulepe ja kriminaalasi saadeti kohtusse), 18259000191 [Viru RP] (17.12.2018.a. saabus toimik prokuratuuri, 18.12.2018.a. anti toimik tutvumiseks, 20.12.2018.a. allkirjastati kokkulepe ja kriminaalasi saadeti kohtusse, jääb veel lisada, et samal päeval tehti kohtuotsus) ja 18270000281 [Lääne RP] (12.10.2018.a. saabus toimik prokuratuuri ja anti kohe tutvumiseks, 19.10.2018.a. sõlmiti kokkulepe, 23.10.2018.a. saadeti kriminaalasi kohtusse), millistel juhtudel kriminaalasi oli prokuratuuris vaid 4-12 päeva.

Heast küljest väärib esiletõstmist ka kriminaalasja nr 18261000011 [Lõuna RP] menetlus. Kohtueelne menetlus oli kiire (03.01.2018.a. alustati menetlust, 13.03.2018.a. koostati süüdistusakt ja kriminaalasi saadeti kohtusse) ja kuigi kohtumenetlus pörkus mõningatele süüdlasest lähtunud takistustele (isik haigestus ega saanud mitmel korral istungile ilmuda) ei tekkinud prokuratuuri poolt vähimaidki takistusi kohtumenetluse planeerimisele või kulgemisele. Kuigi menetlust juhtinud prokurörile planeeritavad istungiajad ei sobinud, ei saanud see sugugi probleemiks, kuna prokurör teatas koheselt, et teda saab asendada teine prokurör. Analüüsi teostaja rõhutab siinkohal prokuratuuri äärmist paindlikkust kõnealuses kriminaalmenetluses ja asendamisküsimuse kiiret lahendamist.

Menetluse suhtelist aeglust ja kohatist seiskumist on alust ära nimetada mitme vaatluse all olnud kriminaalasja puhul (kriminaalasjad nr 17231501834 [Põhja RP], 17278000240 [Lõuna RP], 17233001617 [Viru RP], 18278000221 [Lõuna RP]).

Kuna mõningatel juhtudel on täheldatav kriminaalmenetluse aeglane kulg ja need menetlused on aeg-ajalt ka pealtnäha seiskunud, siis küsiti menetlust juhtinud prokuröridelt nimetatud asjaolude kohta selgitust.

Kohati aeglase kriminaalmenetluse põhjustena tõid prokurörid välja eelkõige suure töökoormuse. Samuti toimub osade kriminaalasjade menetlemine viivitustega seetõttu, et piiratud inimressursside tingimustes tuleb vaieldamatult teha valikuid ja tegeleda eelkõige prioriteetsete kriminaalasjadega (näiteks vahialustega kriminaalasjad, alaealiste kriminaalasjad), mistõttu analüüsis viidatud menetlused jäävad paratamatult mingil määral tahaplaanile ja nende osas tekivad viivitused või ajutised seisakud. Ühe asjaoluna toodi välja kõnealuste menetluste aeglustumine või seiskumine menetlejate ja menetlust juhtivate prokuröride suvepuhkuste tõttu. Oma pärssiv mõju menetluse kiirusele on kahtlemata ka personalimuudatustel (on toimunud prokuröride lahkumist, prokuröride vahetumist).

Samuti võib nii mõnigi kriminaalmenetlus aeglustuda või seiskuda konkreetsest kriminaalasjast tulenevatel põhjustel, mis ei sõltu (vähemalt mitte märkimisväärselt) menetlejast ega menetlust juhtivast prokurörist (näiteks ei pruugi mõni isik olla kättesaadav ja tema tagaotsimisele kuluv aeg väljendub paratamatult menetluse pikkuses või peab prokurör vajalikuks mingite täiendavate materjalide väljanõudmist kriminaalasja juurde või oodatakse põhjendatult

mingisuguse otsustuse vastuvõtmist teises kriminaalasjas jne). Analüüsi käigus ei tuvastatud selliseid märke, mis oleks viidanud osade menetluste mõningale venimisele menetleja või menetluse juhi süül.

Küsitletud kannatanutel enamasti polnud pretensioone menetluse ajalise kulgemise küsimuses. 20-st vastanust 15 (so 75%) pidasid menetluse kiirust optimaalseks ja mingeid etteheiteid selles osas (et keegi oleks menetlust venitanud vms) neil ei olnud. Näiteks üks kannatanutest (kellega seonduvas menetluses siinkirjutaja muuseas täheldas märkimisväärseid seisakuid) selgitas tagasisides, et tal ei ole pretensioone menetluse ajalise kulgemise osas, sest teda informeeriti takistustest ja ta suhtus igati mõistvalt (K: „*Helistati, et süüdlast ei saa kätte. Sain aru, et kui ta joo, siis ei saagi.*“).

Küsitletud kannatanutest vaid 1 ei olnud menetluse kiirusega selgelt rahul. Siinkirjutaja märgib, et kõnealusel juhul toimus kogu menetlus alustamisest kuni kohtuotsuseni vähem kui 5 kuuga ja kannatanu rahulolematuse oli tingitud eelkõige lähenemiskeelu kohaldamise probleemist (isik taotles ajutist lähenemiskeeldu menetluse alguses ja alles kohtuotsusega kohaldati süüdlase suhtes VÕS-i sätete alusel lähenemiskeeldu).

Ülejäänud 4 juhul ei saa kannatanu pretensiooni menetluse kiirusele n-ö päris üheselt käsitleda. Näiteks märkis üks kannatanutest, et menetlus oleks võinud toimuda antud juhul kindlasti kiiremini (K: „*Oleks võinud kindlasti kiiremini. Pereasjad võiksid käia kiiremini, pole ju nii palju uurida. Oleks läinud kiiremini, oleks mu närvid korras. Mulle öeldi politseist, et asi võib venida, kuna raskemaid asju uuritakse enne.*“).

Teine nimetatud kannatanutest oli menetluse kiiruse küsimuses rahulolematu eelkõige seetõttu, et pidi suhteliselt kaua ootama lähenemiskeelu kohaldamist ja tundis end seetõttu ebatavaliselt. Veel ühe kannatanu rahulolematuse menetluse ajalise kulgemisega põhines tegelikult sellel, et asja kohtumenetlus kestis ligi aasta (sealjuures kohtueelne menetlus tapmise asjas viidi läbi 4 ja poole kuuga ehk siinkirjutaja arvates küllaltki operatiivselt). Ja üks menetluse ajalise kulgemise osas mõnevõrra rahulolematu kannatanu arvas, et menetlus toimus keskmise kiirusega, aga võinuks olla kiirem (K: „*Võinuks kiiremini, oleks saanud mure kaelast ära.*“).

4. Kannatanute hinnang kriminaalmenetlusele (tagasiside korras)

Nagu eelpool öeldud, võeti analüüsi teostamise käigus tagasiside saamiseks ühendust ka vastavates kriminaalasjades kannatanute rollis olnud isikutega ja enam kui pooltel juhtudel õnnestus kannatanutelt kriminaalmenetlusele hinnang ka saada.

Kokku õnnestus küsitleda 20 kannatanut, kellest 15 (s.o 75%) oli konkreetse kriminaalmenetlusega rahul ega omanud pretensioone menetlust läbi viinud ametnikele (menetlejale, menetlust juhtinud prokurörile). Ülejäänud 5 isiku kohatine rahulolematuse oli seotud eelkõige menetluse erinevate aspektidega (sealhulgas kõigil 5 juhul oli pretensioone menetluse kiiruse küsimuses, 2 juhul oli probleem lähenemiskeelu kohaldamise teemal, 4 juhul märgiti ära kontaktide ja informatsiooni ebapiisavust või formaalset suhtumist menetleja poolt, puudulikku teavitamist ohvriabi võimalustest, 3 juhul polnud kannatanud rahul menetluse tulemusega).

Näited (K: „*Menetleja suhtus formaalselt, erilist kontakti temaga ei saanud. Prokurör oli oluliselt mõistvam inimene. Ohvriabi tutvustamine oli formaalne, anti mingi sedel ja öeldi, et*

pöörduge ise. Menetleja huvi ei tundnud, kui mina tundsin huvi, siis öeldi, et puhkuste aeg. Venis asi. Riigi toetust ei tundnud, pigem toetasid töökaaslased.“; K: „Ei ole rahul otsusega. Kõik kestis kaua. Alles kohtus sain asjast ülevaate.“; K: „Ei tundnud end turvaliselt, sellised naised vajavad eelkõige turvatunnet. Kartsin. Kohe oleks tahtnud lähenemiskeeldu. Uurija, prokuratuur ja ohvriabi peaksid tegema rohkem koostööd. Reaalset abi ei saanudki, öeldi, et ohvriabil pole elamispidasid. Pidanuks uurimine toimuma kiiremini, toimus venitamine. Ei tundnud tuge riigi poolt.“; K: „Ohvriabi realselt ei pakutud, panin lihtsalt allkirja. Infovahetus võiks olla tihedam, suhtumine mõistvam. Uurija võiks ise helistada ja anda teada. Ma tagasihoidliku inimesena ei hakanud helistama, uurijal tööd palju, ei hakanud segama. Selline ebatavaline tunne jäi.“ K: „Otsusega pole rahul, oleks oodanud rohkem riigipoolset toetust, eelkõige kiiremat menetlust.“).

Suuremas osas tuli analüüsi läbiviimise käigus kannatanutelt aga positiivset tagasisidet. Avaldati rahulolu nii menetluse toimumise kiiruse kui ka kannatanule osaks saanud mõistva suhtumise üle, leiti, et kontakt menetleja ja prokuröriaga oli hea, et kannatanule selgitati kõike vajalikku, kusjuures tehti seda asjalikult ja arusaadavalt. Sealjuures märgiti sedagi, et menetlusega seotud ametnike töö väärrib lausa kiitust.

Näited (K: „Uurija ja prokuröriaga oli kontakt hea, suhtumine väga mõistev, inimlik. Rääkis kõikidest võimalustest, soovitas pöörduda. Uurimine toimus kiiresti. Olen väga rahul! Tundsin, et ei ole üksi.“; K: „Selgitati kõiki õigusi ja võimalusi, ka ohvriabi. Uurimine käis kiiresti, ei venitatud. Kõik oli väga hästi. Olen rahul. Tundsin riigi toetust.“; K: „Selgitati ohvriabi, pakuti psühholoogi. Kontaktid olid olemas nii meili kui telefoni teel. Kõige vajalikuga olin kursis. Menetluse pikkusega olen rahul. Lasteosakonnale tuleb avaldada kiitust. Inimesed valdavad teemat.“; K: „Menetluse kulgemise kiirusele ei ole midagi ette heita. Kõik toimus üllatavalt kiiresti.“; K: „Menetluse pikkusega olen rahul. Kontakt oli hea, õigusi ja võimalusi selgitati hästi. Soovitati psühholoogi abi. Kasutasin seda, käisin ka programmis. See kõik oli kasuks.“ jne.).

Kannatanutelt saadud tagasisidele on korduvalt viidatud ka käesoleva akti eelmistes alajaotustes.

5. KOKKUVÕTE JA JÄRELDUSED:

- 1) Vägivallakuritegudes kannatanutele informatsiooni andmine menetluse kohta on üldjuhul nõuetekohane ja enamik küsitletud kannatanutest on selles osas rahul, isikute arvates on nad saanud ametnikelt piisava ülevaate neid puudutava kriminaalmenetluse asjaoludest. Mõnede kannatanute poolt esitatud pretensioonides ei heida nimetatud isikud politseile ja prokuratuurile ette mitte kontakti ja igasuguse informatsiooni puudumist, vaid pigem selle ebapiisavust ja formaalsust ning pealiskaudsust suhtlemises. Seega tuleb kannatanuid informeerida alati selgelt ja piisavalt ülevaatlikult.
- 2) Ohvriabi kasutamise õigusest ja võimalustest on kannatanuid teavitatud kõikides vaatluse all olnud kriminaalmenetlustes. Mitmete kannatanute sõnul on ametnikud (uurija, prokurör) neid veennud ohvriabi tõhususes, mida on kinnitanud kannatanute pöördumine ohvriabi poole, mis kannatanute endi sõnul on olnud neile vajalik ja kasulik.

- 3) Analüüsitud kriminaalasjades kajastub nii mitmelgi juhul menetleja koostöö kannatanu abivajaduse selgitamiseks ja riigipoolse abi osutamiseks. Kõnealune koostöö õigustab end igati, sest menetleja ja KOV koostöös on võimalik rakendada asjakohaseid meetmeid kannatanu abistamiseks. Siinkohal pöörab Riigiprokuratuur menetlejate tähelepanu Sotsiaalhoolekandeseaduse §-le 13, mis sätestab, et abi vajava isiku perekonnaliikmed, kohtunik, politsei, prokurör, hoolekande-, tervishoiu- ja haridusametuse töötaja ja teised isikud on kohustatud teatama sotsiaalhoolekannet vajavast isikust või perekonnast isiku või perekonna viibimiskoha järgsele kohaliku omavalitsuse üksusele.
- 4) Analüüsitud kriminaaltoimikutest nähtuvalt on kannatanuid lähenemiskeelu võimalusest alati informeeritud. Kannatanutelt saadud tagasisidest nähtuvalt oli lähenemiskeelu küsimuses pretensioone üksnes 2-l kannatanul seonduvalt selle meetme liigselt hilise rakendamisega.
- 5) Ajutine lähenemiskeeld on väga tõhus vahend kannatanu ohutuse ja turvalisuse tagamisel, seega tuleb seda kohaldada igal võimalusel ja seejuures kiiresti. Arvestada tuleb seda, et kui on vajadus kannatanu ohutuse tagamiseks, siis ei tohi lähenemiskeelu kohaldamisega viivitada.
- 6) Kahjude hüvitamise küsimuses tagasisidet andnud kannatanutel pretensioone ei olnud. Kahe kannatanu puhul on hüvitatud nende lähedase isiku matusekulud, ülejäänud küsitletud kannatanud kahjunõuet ei esitanud (nõuete olemasolu ei nähtu ka kriminaaltoimikust).
- 7) Juhtumitel, mil alaealise kannatanu huvid on olnud vastuolus tema seadusliku esindaja (näiteks ema) huvidega, on kannatanule igati õigustatult määratud esindaja riigi poolt (riigi õigusabi korras). Teistel juhtumitel ei ole kannatanud esindajat vajanud (isik ei ole sellekohast soovi avaldanud ja vajalikuks pole esindaja määramist pidanud ka menetleja).
- 8) Analüüsi teostamise käigus tuvastati, et suuremal osal juhtudest (ja 75% küsitletud kannatanute arvates) on kriminaalmenetlus toimunud nõuetekohase kiirusega (tihti väga operatiivselt). Samas tuleb mõnede kriminaalmenetluste puhul märkida menetluse aeglast kulgu ja kohati ka seiskumist (põhjustena nt suur töökoormus, puhkuste periood, konkreetset menetlust takistavad menetlejast mittesõltuvad asjaolud jne). Suuremal osal küsitletud kannatanutest siiski polnud pretensioone menetluse ajalise kulgemise küsimuses.
- 9) Analüüsi teostaja kutsus kõiki uurijaid ja menetlust juhtivaid prokuröre üles kriminaalmenetluses järgima 2019.aasta kevadel Riigiprokuratuuri poolt koostatud dokumendis „Kannatanu kohtlemise parim praktika“ antud juhiseid.